

Sullissisut aamma qanoq iliorsinnaappat?

- Ikiorssiisutit atukkit meeqqap maluginiutai annikillisarlugit, assersuutigalugu: tusarnaarutit, nerrivimmi assiisutit imaluunniit ini eqqissisimaarfik ullup ingerlanerani unikallalaarfissaq.
- Ilinniartitsinermi ikiorssiisutit takusassiat atukkit imaluunniit meeqqerivimmi ullormut pilersaarutit nassuiaatiguk.
- Ersarissunik malitassaliorit aalajangersimasumillu ingerlaaseqaritsi, meeqqap ilisimaniassavaa qanoq pisoqassanersoq.
- Pisarnerniit ingerlaaseq allanngulernerani meeraq piareersaruk.
- Eqqaamallugu autismertut tapersorneqarnissamut pisariaqartitaat assigiingimmata. Meeqqat autismeqartut tamarmik ilikkagaqarsinnaapput ineriartorlutillu.
- Inuttut sunniivigeqatigiinneq oqinnerulertarpoq pinguarneq sammisassaqarnerlu ersarissumik pilersaarusiorneqarsimappat tigussallunilu.
- Meeraq immikkut soqutigisaqarpat, tamanna kajumissutsimik isumalimillu pilersitsissaq, assersuutigalugu ilinniartitsinermi.

Annertunerusumik paasisaqarit tapersorneqarit aamma ikiorneqarit.

Kommunemi MISI-p immikkoortortaa: Angajoqqaanut sullissisunullu siunnersuineq aqutissiinerlu

Børne- og Ungdomspsykiatrien: Tarnikkut nappaatip suussusaanik paasisutissiineq

Pissassarfik Tilioq: Pisinnaatitaaffiit pillugit siunnersorneqarneq

Tarnip pissusaanik ilisimasallit: Meeqqanut annernut inuusuttunullu oqaloqatiginninneq peqqissartinnerlu, ornigulluni onlinekulluunniit

Kattuffiit aamma Facebookimi eqimattat: Assingusumik inissisimasut attaveqarfigikkit. "Angajoqqaatigiit" tassaavoq ADHD aamma/imaluunniit autismeqartunut angajoqqaat katerittarfiat

ADHD Kalaallit Nunaat tassaavoq ADHD-qartunut qanigisaasunullu kattuffik

Annertunerusumik paasisaqarit: www.psykiatrifonden.dk

Johanne Bladt Vammenimit aamma Mette Scharling Laursenimit tulluarsarneqarpoq.

Kalaallisut nutserneqarpoq Ivalu Schmidtimit aamma Karl Berthelsen.

Malou Mediamit inissititerneqarpoq.

Forsideillustration: Psykiatrifonden.

2023. Quppersagaq killilersugaangitsumik assileneqarsinnaavoq aamma agguanneqarsinnaavoq.

AUTISME

Meeqqanut inuusuttunullu autismeqartunut qanigisaanullu quppersagaq paasisutissiinermik aqutissiuermillu imalik

Quppersagaq una nuna tamakkerlugu MISI aamma meeqqanut inuusuttunullu tarnit nakorsaat suleqatigiinnerisigut suliarineqarpoq. Imarisai Psykiatrifondenimit sanarfineqarput tulluarsarlugit nutserneqarlutillu. NunaFonden suliniummut aningaasaliisuvoq.

Autisme pillugu

Autisme tassaavoq ineriartornermi akornuteqarnek, amerlanertigut siusissukkt ersertartog. Autisme inunnguusaavoq inuunerullu sinnerani pigineqartarluni. Ilimaneqarpoq sananeqaatit annertuumik sunnisaartut autismeqalersimanermi. Imaappog sananeqaatit ilaat autismeqalersitsinissamat vannaataat annerusog. Taakkuninngali sananeqaateqarluarlutik autismeqalinngitsut amerlapput.

Inuit autismeqartut inunnit allanit isigisaat, tusaasaat misigissusaallu allaanerupput, silarsuarlu allatut misigisarlugu. Autismellit inuit allat eqqarsaataannut misigissusaanullu paasinissinnaanngillat. Taamaasilluni inuit kateriffianni inunnillu attaveqaateqarnissaat ajornakusoorsinnaavoq. Autismeqartut ilaat ilikkagaqarnissaminnut periarfissaat killeqartarpoq, inerissutsimikkullu killiffiat ukiuminnut naleqqunneq ajorpoq. Autismeqartut amerlasuut soqutigisaminnut tiguartillutik annertuumik pingaartitsisarput. Eqqumiitsulianiit, atuakkianit, qaqorsaatinik katersanut qarasaasianullu tunngasinnaapput. Autismeqartut ilaasa oqaatigisarpaat silarsuaq nukissaasuanartog, annertulluartaq aamma pisussat nalunarlutik. Assigiinnarpaa pinguaatersorluni kisiartaalluni malitassanik ilisimasaqarani.

Autismeqariaatsit assigiinngitsuupput, tamarmik sakkortussutsimikkut nikerartut. Inunnit ataasiakkaanut autismeq saqqummertarnerata assigiinngissutaa annertuvoq.

Infantil autisme: Meeqqap pingatsiinnginnerani saqqummertarpoq, inuttut inooqataanermi ajornartorsiuteqarluni aamma oqaatsitigut ineriartornikkut kinguarsimalluni killeqartumilluunniit piginnaasaqarluni. Meeqqap sammisaritagai assigiiartuupput, uteqattaartuupput soqutigisanullu ikittunut killeqarlutik, amerlanertigut ileqquliusanik amerlasuunik malitseqartarluni. Meeqqat infantil autismeqartut isumalluuterpasuaqarsinnaapput aammali taanna ilutigalugu allani ajornartorsiuteqarlutik.

Atypisk autisme: Autisme aatsaat pingatseereermermi saqqummerpat imaluunniit pingaarnersani tamani ilungersuuteqanngippat.

Aspergers syndrom: Silatussuseq oqaatsillu ukiuminut naleqquttut. Meeqqap meeraqatiminut akulerunnissaminut ilungersuuteqarnera. Meeqqap assigiiamik uteqattaartumillu sammisaqarnek orogineruaa, aalajangersimaffaarissunillu soqutigisaqarlunilu ilisimasaqarpoq.

Autisme qanoq ersertarpa?

Autismeqartut aalajangersimasunik ilungersuutigisaminnik avitseqatigiipput, kisianni akornutinit sunnerneqarnerat assigiinngillat. Autismeqartut aalussinissaq pikkoriffigivaat amerlasuutigullu annikitsunut eqqummarittarlutik. Autismeqarnermut ersiutit annermik ersertarput ukuusuni piginnaasanik amigaaateqaraanni:

Inooqataanermi piginnaasani: Inuit allat atuarnissaat ajornakusoorpoq, misigissusaat siunertaallu paasiuminaallutik. Autismeqartut misigissutsitik oqaasinngortinnissaat sapersaatigisarpaat. Amerlasuut sunniiveqatigiinnermi malitassat oqaasinngorneqarsimannngitsut ilikkarnissaanut pisariaqartitsisarput, soorlu timip ilusaagut takussutissat atuarnissaanut, aammalu allanik oqaloqateqarnissaq. Autismeqartut allatulli ikinngutigiinnermi peqataasarput, kisianni akuttusuumik ilisarimannngisaminnut attaveqarnis-sartik sapersaatigisarpaat. Nalornisoorutigisinnaasarpaat qanoq ikinngutigiinneq ataavartinneqarsinnaanersog ineriartortinneqarlunilu.

Attaveqaqatigiinnermi piginnaasat: Autismeqartut akuttusuumik pisariaqartittarpaat oqaatsip eqqorluatumik paasininnissartik. Taamaattumik kiinap isikkuisa atornissaat aamma/imaluunniit paasinissaat, oqartoqarnerani nipi, quiasaarnermi aamma tusangiasaarnertit paasinissaat ajornakusoorarpoq. Autismeqartut ilaannut isumaqarsinnaavoq oqaatsinik atugaqanngitsut imaluunniit killilimmiq atuisut. Allat oqaatsinik piginnaassutsimikkut pitsaasumik atuisuupput, kisianni allat oqaloqatigiinnermi paasisaat allallu ilisimasuutaat akuerinissaat sapersarnaalluni. Immaqa allap oqaatigisaa uteqqissinnaavaat. Imaluunniit nammineq soqutigisat kisiisa eqqartorsinnaavaat oqaloqatigisaa oqaluunnermi inissaqartinnagu.

Takorluuisinnaanermut piginnaasaaq: Inuit allat eqqarsaataannut misigissusaanullu inississinnaanermut piginnaasap appasinneertigut, kingunerisarpaa autismellit iliuuseqarnissaminnut aallartitsinissaminnullu sapersartarnerat, soorlu pinguarnermi oqaloqateqarnermilu.

Maluginiutinik malussarissuseq: Isumaqarpoq nipinut, attorneqarnermut, mamassutsinut, naamasanut, qaamanermut, qalipaatinut, kissassusermut anniaatinullu annertuumik malussarissuseqartut. Assersuutigalugu nipit aalajangersimasut allanut soqutaanngitsut, atussaannngitsumik nipitullutillu akornutaasarnertat. Aamma nutsal illaarneqarneri annernartutut misigineqarsinnaavoq, imeq kissalaartoq amimut uunarnera, atisat meqqii nassuagassaannngitsumik paaminartut, nerisat issorsimassusai atussaananik.

Tapersorsorneqarnek aamma katsorsartinneq

Eqqortumik ikiorneqaraanni autismeqartut inooqataanermi pisuni aamma attaveqaqatigiinnermi pikkoriffegarnerullikajuttarput. Ulluinnaat oqinnerulersinngisannaapput. Amerlasuut suliffimmik nassaar-tarput, aamma ulluinnaat taakkununga naleqquttut, taamaattumik inersimasunngornerminni ingerlalluakannersinnaallutik.

Autismemik peersitsinnaasumik katsorsaammik peqanngilaq. Ersiutit aalajangersimasut ikiorsernissaat ukkatarineqartarpoq, tapersersuinerlu ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigalugit. Pingaaruteqarpoq katsorsarneqarnek sapinngisamik siusinnerpaamik aallartinneqassasoq, angusassat pitsaanerpaat a-ngussagaanni.

Angajoqqaat qanigisaasullu allat qanoq iliuuseqarsinnaapput?

- Nappaatip suussusia paasiniaaruk aamma meeqqavit immikkut pisariaqartitai alapernaaffigikkat.
- Meeqqat ikioruk ulluinnag ilusilersorlugu, ilisarnartunngorlugu aamma siumut nalunanggersersillugu, Assersuutaasinnaavoq ullut tamaasa bussi ataaseq ilaaffigisarlug imaluunniit ullaakkorsuutigisartakkat ataasiinnaatillugit. Malittarisassat ulluinnarni naleraapput pingaarutillit. Gularnaveeqquisuupput naatsorsuutigisat angusimannaanut aamma meeqqap uippakajarnissaata apparsimaartinnissaanut iluaqataapput.
- Ikiorsernissutit assiliannngortitat atukkit soorlu piktogrammit, sapaatit akunneranut pisassat allattornerisigut imaluunniit app-it atorlugit.
- Meeqqat peqatigalugu oqaatsitigut piginnaasat sungiusarsigit. Meeqqap attaveqaqatigiittarneranik ikioruk aamma inooqataanermi kalerriunneqartut ersarissannaanut ikioruk.
- Meeqqap maluginiutinik malussarissusaa eqqarsaatigiuk. Assersuutigalugu qoqernaveeqqutit atisallugu paaminngitsut tasisuasooqanngitsullu atorikkat.
- Meeqqat iliuusissanut nutaanut, pisussanut aamma ulluinnarni allannguitinut piareersimatiguk.
- Naammagittarit. Ineriartorneq sunaluunniit siviisusinnaavoq. Mianersuutigiuk amerlavallaanik piumasaaqateqannginnissat, meeqqavit angusinnaanngisaanik.
- Meeqqat autismeqartut, inuit allat ikinngutigiinnermi isumaqartitaat aamma oqaloqatigiissutigisallugu soqutigisaannik aqquissinneqarnissartik oqaluttuunneqarnissartililu nuannaarutigisinnaavaat.
- Allanik peqateqarnissaq oqilisaataasinnaavoq qanoq pisoqarnissaa pilersaarusiorneqarsimappat. Imaluunniit peqatigiinnermi ersarissumik malitassaqarpat, soorlu pinguarnermi.
- Iisarnaatit imaluunniit takussutissat meeraq oqaatsit iluungikkualarlugit attaveqatigineranut allatutaasinnaapput.
- Suliassaq annertusinnaavoq aamma nukersornarluni ilaqutariinni autismeqartoqarpat. Imminut paarigut, isumagalugulu nammineq pisariaqartitavit inissaqartinnissaat. Anersaartorfissaqalaarnissannik pisariaqartitsiguit, kommunerisanni oqilisaanneqarnissannut periarfissatit misissukkit. Tapersorsorneqarnissamat siunnersorneqarnissamullu aamma qinnuteqarsinnaavutit.
- Allat assingusumik inissisimasut oqaloqatigikkat.